

Går stipendiater seg oftere vill enn andre?

Av Margit Hermundsgård

Evalueringen av norsk forskerutdanning var klar i mars 2002. Hovedkonklusjonen der er at doktorgradskandidatene er for få, for trege og for gamle når de disputerer. Dette er aspekter som også ble tatt inn i rekrutteringsmeldingen til undervisnings- og forskningsdepartementet, som kom i juni 2002. Det er klare signaler om at det vil bli satset på å bedre rammevilkårene for de som allerede er i universitets- og høyskolesystemet. Men det trengs også flere rekrutteringsstillinger for å dekke det framtidige behovet. Regnestykket som da settes opp baserer seg på at en langt større del av kandidatene faktisk gjennomfører enn det som er tilfellet i dag. Hva kan gjøres for å oppnå en bedre gjennomstrømming? Noe entydig svar finnes nok ikke, det ville vært for enkelt. Men det er mulig å peke på noen aspekter. Jeg vil her fokusere på veileder og veiledning. Går stipendiatene seg bort på veien?

At mange stipendiater føler seg som ensomme ulver på stadig jakt etter tematiske kollegaer og faglig anerkjennelse er ikke noe nytt. Det er gjerne få som jobber med lignende problemstillinger som deg selv, i hvert fall i ditt nærmeste miljø. Det gir færre sjanser til å diskutere problemer en har underveis i arbeidet, og slik bli sikker på at det man gjør holder en god standard. Det er veilederen som skal være kvalitetssikrer for prosjektarbeidet og kvaliteten på veiledningen blir ofte trukket fram som vesentlig for framdriften i doktorprosjektet.

I evalueringen av forskerutdanningen viser tallmaterialet at halvparten av alle stipendiatene mente de fikk den veiledningen de hadde behov for. En tredjedel sa de fikk litt mindre veiledning enn nødvendig, og en tiendedel oppga at de fikk betydelig mindre veiledning enn de mente å ha behov for. Kvaliteten på veiledningen er blitt vurdert som tilfredsstillende eller bedre av 80 % av kandidatene.

Blant ingeniørstipendiatene mente 35 % veiledningen ikke holdt mål, og dette kan ha en sammenheng med at 40 % av ingeniørstipendiatene kun hadde fått sporadisk veiledning. Innenfor humaniora ved 35 % av stipendiatene misfornøyde med kvaliteten på veiledningen. Alt i alt kan dette tolkes dit at når man først får veiledning er den av god kvalitet. Problemet er heller at det ikke er veiledning ofte nok.

Ett av forslagene til tiltak i evalueringsrapporten for å bedre kvaliteten på veiledningen, er innføring av veilederopplæring. Dette er blant annet inspirert fra erfaringer i Sverige. Ved Universitetet i Lund har de etablert et veilederkurs som er frivillig. På disse veilederskolene gjennomgår man generelle temaer som for eksempel hva en forskerutdanning skal være, samt rammer og regelverk for den. En tematiserer også selve veiledningsprosessen og veilederrelasjonen med fokus på etikk, kjønn, etnisitet, profesjonalitet, konflikthåndtering og evaluering. I tillegg kommer momenter som nettverksbygging, mentorskap, arbeidsmarked, finansiering og internasjonalt samarbeid.

Denne temaoversikten fokuserer for det meste på rammen for veilederforholdet. Men det mest sentrale i en veiledningssituasjon er faktisk samtalen. Det er gjennom samtale man blir rettleidet. Ser man på den opprinnelige greske betydningen av metode er "en rute som fører til målet", og ser denne sammen med opprinnelsen til ordet kommunikasjon, det greske ordet *communicare*, "å vandre sammen med", dannes et bilde av veilederrelasjonen: Man vandrer sammen og følger en rute som fører til målet.

En fokusering på selve samtalen i veiledningssituasjonen bør være nyttig i disse veilederkursene. Mer kunnskap om hva som kan kjennetegne en god veiledersamtale kan gjøre deltakerne mer bevisste på hva de selv gjør som veiledere. Innenfor prosessorientert skriveopplæring står responsamtalen sentralt. Der er det utarbeidet retningslinjer for hvordan deltakerne i samtalen skal oppføre seg. Den som gir tilbakemelding har fire hovedregler å forholde seg til:

- 1) Vær positiv. Dette er ofte et vanskelig punkt. En er som regel opplært til å se ting som bør endres på og det er lett å glemme å si hva man faktisk synes er bra.
- 2) Vær konkret. Dette er et svært viktig punkt i en veiledersituasjon. Det er lett å komme inn i generelle vendinger, er man konkret er det lettere for den som får respons å gjøre noe med det etterpå.
- 3) Still spørsmål. Det er lett å stille retoriske spørsmål i en responsituasjon. Det er noe man helst skal unngå. Åpne genuine spørsmål som mottakeren kan tygge og tenke videre på er mer produktive.
- 4) Kom med alternativer. De poengene som gjerne stilles som retoriske spørsmål har mer for seg hvis de blir formulert som alternative forslag.

Arbeidet til stipendiaten må holde en faglig kvalitet, og veilederen har et stort ansvar der. Men en veileder skal ikke ha alt ansvar for at en kandidat skal trives og drives. Det er selvfølgelig også kandidatens ansvar, og miljøet rundt. I tillegg til veileder og veiledersamtaler trenger man å ha et større miljø med samtalepartnere. En kombinasjon av arenaer hvor man kan legge fram alt fra tanker og ideer til resultater og artikler gir støtte i ulike faser av et prosjekt.

Ved enkelte institutter er det etablert ukentlige ”work in progress”- seminarer hvor alle ansatte, stipendiater og også hovedfagsstudenter har muligheten til å legge fram sitt arbeid blant kollegaer på instituttet. Dette fungerer særlig godt på institutter hvor det er flere innenfor lignende tema.

En annen løsning er etablering av tematiske forskergrupper. Skriveforskningsmiljøet ved NTNU er en form for forskergruppe. Det er et månedlig seminar som er blitt holdt gående med tilsig av nye medlemmer etter at den opprinnelige prosjektperioden var ferdig. Her møtes både seniorer og juniorer, på tvers av institutter og institusjoner for å diskutere ting som er under arbeid.

En annen type seminar er skriveseminarer som har vært arrangert som tilbud for stipendiater innen humanistiske fag. Her har fokuset vært på skriveprosessen i forskningsprosessen, både i forhold til den ferdige avhandlingsteksten og skriving underveis. Deltakerne har jobbet sammen på tvers av disiplinene og blant annet etablert mindre grupper hvor de har fulgt opp hverandre.

Det er umulig å sette opp en modell for hvordan en perfekt veiledning skal være. Generelt trengs det en større bevissthet om hva som gjør en veileder, en stipendiat og en avhandling god. De skal være gode hver for seg, men må også kunne fungere godt sammen.